
Brielse Mare

Jaargang 10, nr. 1

april 2000

*Mededelingen en historische bijdragen van de Vereniging
Vrienden van het Historisch Museum Den Briel*

COLOFON

De Brielse Mare is een uitgave van de Vereniging Vrienden van het Historisch Museum Den Briel en verschijnt tweemaal per jaar.

Leden van de vereniging ontvangen dit tijdschrift automatisch.

ISSN:0927-8478

Prijs per nummer: f 3,50

Correspondentie-adres van de vereniging:

Mevrouw Els Laroy-Meeuse

Van Almondeweg 70, 3231 CS BRIELLE

Tel.: 0181-413635 & Fax: 0181-413635

Postrekening Vereniging Vrienden van het Historisch Museum

Den Briel: 208792;

Minimum contributie f 20.-; familie-lidmaatschap f. 30.- per jaar.

Aanmeldingsformulier zie achter in dit nummer

Secretariaat Brielse Mare-redactie:

p/a Streekarchief V.-P. & R.

De Rik 22, 3232 LA BRIELLE

Postadres: Postbus 79, 3230 AB BRIELLE

Het e.v. nummer verschijnt in oktober 2000

Kopij uiterlijk eind augustus 2000 bij het redactiesecretariaat.

Redactie:

A.A. van der Houwen (hoofdredacteur), K.J. Schipper.

Omslagillustratie: een opname uit 1929 van het interieur van de gestookte druivenkas. Links de chef-tuinman Van Eendenburg met voor zich zijn dochtertje Neeltje. Op de trap rechts de tuinmansknecht Aart de Bruin. Verder de leerlingen (v.l.n.r.) Hugo Beijer, Cor Moerman, Cor Arkenbout en Frans van Toledo.

Druk: Drukkerij Brielle bv, Postbus 1, 3230 AA BRIELLE

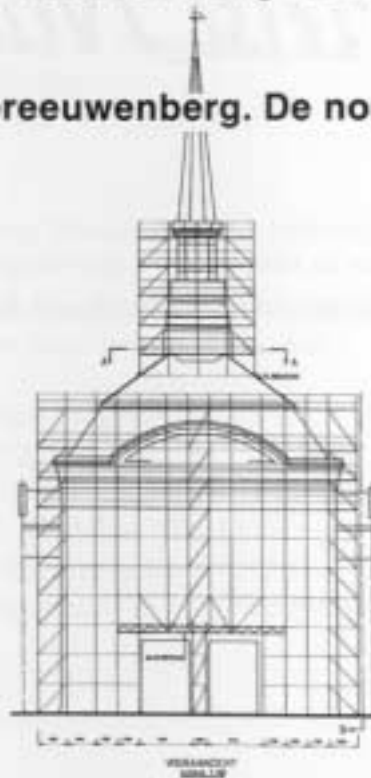
Brielse Mare

*Mededelingen en historische bijdragen van de Vereniging
Vrienden van het Historisch Museum Den Briel*

Niet alleen in de industrie, maar ook bij
restauraties is het onze "zorg" dat
anderen hun werk veilig kunnen doen!

Spreeuwenberg. De norm.

Koninklijke Stallen Den Haag

Spreeuwenberg

Steigerbouw

Inhoud

Openingstijden en prijzen museum	4
Voorwoord	5
Van de redactie	6
Verenigingsnieuws	
- Jaarverslag 'Vrienden'	7
- Financieel overzicht	10
Museumnieuws	13
Archiefnieuws	15
Historische bijdragen	
- Voorne's Proeftuin, 1906 - 1937	17
- Het huis 'Manezee' en zijn bewoners	27
- Geld moet klinken, herinneringen bij een kasboek	35
- De Brielse periode van de kunstenaar Balthasar Jooss	41
- Het fregat Brielle en de slag bij kaap Santa Maria	48
- Jan Claesse, Een Brielse Watergeus	52
Uit de streek	54
- Onthulling raam met Davidsster	56
- The History of Brielle, New Jersey	58
Een apart cadeau: abonnement op de 'Brielse Mare'	59
Aanmeldingsformulier 'Vrienden'	60
Auteursinstructies	61
Belangrijke telefoonnummers en Internet-adressen	61

Openingstijden en prijzen museum

1 april t/m 1 nov. 2000:	dinsdag t/m vrijdag	10 - 17 uur
	zaterdag	10 - 16 uur
	zondag	12 - 16 uur
	(maandag gesloten)	

Gesloten oud- en nieuwjaar, Koninginnedag, 1e en 2e paasdag, 1e pinksterdag en 1e en 2e kerstdag. Op Hemelvaartsdag en 2e pinksterdag openingstelling als op zondag.

Prijzen:	Kinderen tot 4 jaar	gratis
	Kinderen 4 t/m 12 jaar	f. 2.-
	Iedereen ouder dan 12 jaar	f. 4.-
	Geuzenkaart	f. 10.-
	(gezin met kinderen t/m 12 jaar)	
	Leden vriendenvereniging, MJK, Ver. Rembrandt en CJP	gratis

Adres Museum: Markt 1, tel. 475475; fax: 475476
3231 AH Brielle

	<p>AANNEMINGSBEDRIJF</p> <p>L. D. van DIJK BV Sinds 1965</p>	
<p>nieuwbouw, verbouw, renovatie en restauratie metsel- en betonwerken reiniging en ontstopping van rioleringen volledige verzorging van vergunning, subsidie-aanvragen en tekening</p>		
<p>VOOR INLICHTINGEN/OFFERTE: NOBELSTRAAT 81 - BRIELLE - 0181-415038/416506 - FAX 0181-416457</p>		

Voorwoord

Met genoegen geef ik gevolg aan de uitnodiging van het bestuur een voorwoord te schrijven bij deze uitgave van de Brielse Mare.

Het is immers al weer de tiende jaargang en dat feit alleen al geeft aan dat de Brielse Mare voldoet aan de behoefte van een schare trouwe lezers. En dat is ook geen wonder.

Het niveau van de bijdragen, alsmede de redactionele artikelen en niet te vergeten de verzorgde professionele lay-out staan borg voor veel leesplezier.

En dan te bedenken dat dit allemaal keer op keer weer tot stand komt door de enthousiaste inzet van een aantal vrijwilligers. Zij kunnen terecht trots zijn op het resultaat van hun inspanningen. Een groot compliment is hier op zijn plaats.

In het voorwoord van de eerste uitgave vermoedde de toenmalige burgemeester Sala al, dat de Brielse Mare een voortreffelijk platform zou kunnen bieden aan allen die over de historie van onze streek kennis en informatie willen uitwisselen. Het zijn profetische woorden gebleken. De Brielse Mare levert immers een belangrijke bijdrage aan de historische kennis van velen en dat is van belang voor het behoud van ons cultureel erfgoed.

Als burgemeester van deze prachtige stad kan ik het regelmatig verschijnen van de Brielse Mare dan ook alleen maar van harte toejuichen en ondersteunen.

Rest mij u als lezer veel leesgenoegen te wensen en de redactie veel succes bij de samenstelling van de volgende uitgaven waar ik nu al met genoegen naar uitkijk.

B. F.A .van der Kluit-de Groot, burgemeester van Brielle

Van de redactie

Bedankt! Zo mogen we de tiende jaargang van ons lijfblad toch wel openen. Bedankt, burgemeester voor de felicitaties, de schrijvers voor de kopij, de adverteerders voor de ondersteuning en het bestuur voor het feit dat de Brielse Mare telkens weer mag verschijnen. Bovenal echter U als lezers bedankt . Uit de vorig jaar gehouden enquête weten we dat de Mare zeer gewaardeerd wordt en daar zijn we natuurlijk erg blij mee en eigenlijk ook best wel trots op.

Maar er is geen tijd om op onze lauweren te rusten, integendeel, we hebben weer veel te melden; van de vereniging, van het museum en van het archief. En natuurlijk is er opnieuw een aantal historische artikelen. Daarbij hebben we aan uw wensen gedacht. Uit de enquête is gebleken dat er belangstelling is voor de meer recente geschiedenis, laten we zeggen vanaf 1900. Daarom dus maar liefst twee artikelen van ‘voor de oorlog’. Maar we ontkomen er niet aan om verder te kijken. En ook dat blijkt zeker de moeite waard. We krijgen regelmatig reacties op artikelen die in de Mare verschijnen. Eén daarvan, van de heer Koning, was dermate uitvoerig dat we dat als artikel hebben opgenomen. Wie volgt?
Veel leesplezier gewenst!

Aart van der Houwen

Verenigingsnieuws

Jaarverslag 'Vrienden'1999

Het jaar 1999 was in zoverre bijzonder dat de regio Voorne-Putten-Rozenburg gepromoveerd was tot 'Cultuur-Regio 1999' van de provincie Zuid-Holland. In het kader van dit evenement werd door het Historisch Museum Den Briel in het tweede kwartaal een serie van tien weekend-evenementen georganiseerd. De 'Vrienden' hadden op zich genomen aandacht te schenken aan de geschiedenis van de Brielse Veren. Gedurende honderden jaren was het veer van Brielle naar Maassluis onderdeel van de hoofdroute van Zeeland naar Holland. Op zaterdag 26 april werd als alternatief voor de tocht naar Maassluis met antieke zalmschouwen van leden een veerdienst naar Zwartewaal georganiseerd. In Zwartewaal was er een diapresentatie en tevens konden de deelnemers de tentoonstelling van de Historische Werkgroep Zwartewaal over de zalmvisserij bezichtigen. Tenslotte was er de mogelijkheid onder deskundige leiding een rondwandeling door Zwartewaal te maken. Dankzij de inzet van velen, onder wie met name ons lid Jos van der Houwen die voor de 'veerboten' zorgde, werd de dag een groot succes. Als blijvende herinnering ontvingen de deelnemers de brochure 'Veerman laat ons over varen', waarin de geschiedenis van de Brielse Veren kort wordt samengevat.

De brochure over de veren werd ook gebruikt bij twee wervingsacties in de wijk 'Nieuwland'. Ledenwerving blijkt noodzakelijk en zal ook in de toekomst worden gecontinueerd. Bijna uitsluitend door vertrek en overlijden verloor de vereniging in het afgelopen jaar 19 leden; dankzij de wervingsacties konden we 24 nieuwe leden begroeten, wat het ledenbestand op ongeveer 300 leden bracht. Voor het eerst werden nieuwe leden voor het begin van de najaars-ledenvergadering voor een kennismaking met het bestuur uitgenodigd.

In een poging zicht op de wensen en verlangens van de leden te krijgen werd met de najaars - 'Mare' een enquêteformulier verzonden. Uit de meer dan 60 reacties bleek dat er belangstelling voor lezingen over historische onderwerpen bestaat. Naar aanleiding hiervan wordt thans voor het winterseizoen 2000/2001 gedacht aan een lezing over koningin Christina van Zweden.

Zoals gebruikelijk werden ook in het afgelopen jaar twee ledenvergaderingen georganiseerd. In de voorjaarsvergadering hield mevrouw ir. J.J.M. van Oers een lezing over de Sint Catharijnetoren; dit naar aanleiding van het feit dat de toren thans weer aan een kostbare restauratie toe is.

In de voorjaars-ledenvergadering namen we afscheid van Aren van der Vlucht die de vereniging sinds 1986 als bestuurslid en penningmeester waardevolle diensten heeft bewezen. Het bestuur dankt Aren ook op deze plaats voor het vele werk dat hij voor de vereniging heeft verricht.

In de najaars-ledenvergadering kon het jubileumproject naar aanleiding van het veertigjarig bestaan van de vereniging op een waardige wijze worden afgerond. In 1998 hadden we de fondsen geworven die nodig waren voor het publiceren van het boek 'Matsewa' over de joodse begraafplaatsen op Voorne-Putten. Afgesproken was dat een eventueel positief saldo ten goede zou komen aan een project ter nagedachtenis aan de joden op het eiland. Kort voor de vergadering werd een stichting tot restauratie van de Brielse synagoge opgericht. In de vergadering kon aan de penningmeester van de stichting een cheque ter waarde van f 12.000,- worden overhandigd.

In verband met de tentoonstelling over de Brielse regenten was het de bedoeling ook de lezing tijdens de ledenvergadering aan dit onderwerp te wijden. Ellen Borger, medewerkster publieksbegeleiding en educatie, moest op korte termijn de wegens ziekte verhinderde

inleider vervangen. Ze kweet zich op boeiende manier van haar taak. Met de overdracht van het penningmeesterschap aan het begin van het jaar werd de boekhouding geautomatiseerd. Ook op het gebied van de publicaties heeft de moderne tijd haar intrede gedaan: de 'Mare' en de brochure over de Brielse Veren zijn thans op Internet te zien. Eerste contacten met 'heimwee-Briellenaren' uit Amerika werden dankzij deze ontwikkeling reeds gelegd.

Door de secretaris werd - met ondersteuning van Leen Hordijk (bestuurslid en streekarchivaris) - het archief van de 'Vrienden' geïventariseerd. Hulde voor dit omvangrijke en tijdrovende werk! Het archief van de vereniging over de periode 1959 - 1998 wordt in bewaring gegeven bij het streekarchief. Eveneens door de secretaris werd de inhoudsopgave van alle uitgaven van de 'Brielse Mare' als computerbestand uitgewerkt. Het is de bedoeling ook deze informatie op internet beschikbaar te stellen.

Het bestuur vergaderde in het afgelopen jaar zeven keer. Er werd door bestuursleden een regelmatig, plezierig en constructief contact met de museumleiding onderhouden. Tevens werd steeds door twee bestuursleden deelgenomen aan de vergaderingen van de museumcommissie. Tenslotte werden pogingen ondernomen om de contacten met andere verenigingen in Brielle die vergelijkbare doelen nastreven, wat meer aan te halen.

Samenvattend kan gesproken worden van een plezierig verenigingsjaar. Het bestuur dankt alle leden die op de een of andere manier een bijdrage aan de activiteiten van de vereniging geleverd hebben.

Financieel overzicht

TOELICHTING BIJ DE BALANS

1. Liquide middelen:

De specificatie is als volgt:

<i>Girorekening 208792</i>	<i>f. 1.241,61</i>
<i>Bankrekening 50.61.32.226</i>	<i>f 1.024,69</i>
<i>Spaarrekening 50.62.68.055</i>	<i>f 20.000,00</i>
<i>Totaal</i>	<i>f 22.266,30</i>

2. Project Matsewa:

Op 14 december is een bedrag van fl 12.890,58 overgemaakt aan de Stichting "Behoud Synagoge". Dit betreft de opbrengst van de dat jaar verkochte boeken plus de reservering uit 1998 uit dien hoofde.

In het jaar 1999 zijn nog 91 boeken "Matsewa" verkocht. De voorraad is nog slechts enkele stuks, die als PM wordt meegenomen. Als deze boeken nog worden verkocht, dan zal de opbrengst eveneens aan de Stichting "Behoud Synagoge" worden overgemaakt.

Per saldo is de reserve "project Matsewa" nu f 0,-

3. Exploitatie saldi boekjaar

Het exploitatie overschot van f 9.252,61 is sterk positief beïnvloed door een eenmalige bate ad f 5.000,-. Dit betreft de compensatie die de vereniging ontving, toen de gemeente een pand verkocht, waarin een tegeltableau was opgenomen dat niet meer kan worden verwijderd, maar waarvan de tegels eigendom waren van de vereniging. In samenspraak met de gemeente is afgesproken dat dit bedrag zal worden toegevoegd aan de reserve met bestemming "aankoopfonds".

Het exploitatiesaldo over het afgelopen boekjaar zal dan als volgt worden aangewend:

<i>Voor toerekening exploitatiesaldo 1999</i>		<i>Na toerekening exploitatiesaldo 1999</i>	
<i>Aankoopfonds</i>	<i>6.500,-</i>	<i>Aankoopfonds</i>	<i>11.500,-</i>
<i>Vermogen</i>	<i>6.238,69</i>	<i>Vermogen</i>	<i>10.491,30</i>
<i>Exploitatie saldo</i>	<i>9.252,61</i>	<i>Exploitatie saldo</i>	<i>0</i>
<i>(Som)</i>	<i>(21.991,30)</i>	<i>(Som)</i>	<i>(21.991,30)</i>

TOELICHTING BIJ DE EXPLOITATIEREKENING

1. Publicaties:

Dit jaar zijn twee "Brielse Mares" gepubliceerd, en in het kader van de cultuur-regio een brochure "Veerman laat ons overvaren".

Deze kosten betreffen het drukwerk.

2. Verzendkosten:

Veruit de hoogste kosten worden hier veroorzaakt door de verzending van Brielse Mares.

In vorige jaren werden de Brielse Mares nog door en voor rekening van de Gemeente Brielle verzonden. De Gemeente vindt dat dit niet tot haar taken behoort. Ter compensatie ontvangen wij nu een doelgerichte subsidie ad f 700,- /jaar.

3. Bankkosten:

Zoals geadviseerd door de kascontrolecommissie van 1998 is de bankrekening omgezet in een speciale verenigingsrekening, waaraan een PC-pakket is gekoppeld. Daardoor zullen de bankkosten in het jaar 2000 nagenoeg verdwijnen.

4. Administratiekosten:

Dit jaar ongunstig beïnvloed door o.a. de aanschaf van een PC-pakket voor administratie en boekhouding, en aanvulling van nieuwe acceptgiroformulieren.

5. St.behoud Synagoge:

zie ad 2 bij de toelichting balans.

6. Subsidies:

Zie ad. 2. hierboven.

7. Verkoop tegeltableau:

zie ad 3. bij de toelichting balans.

8. Project Matsewa:

zie ad 2 bij de toelichting balans.

De overige posten spreken voor zich.

Brielle, 7 februari 2000

R.W.E. Vrij, penningmeester

BALANS			31 dec 1999		
ACTIVA	31-Dec-99	31-Dec-98	PASSIVA	31-Dec-99	31-Dec-98
Liquide middelen	fl 22,266.30	fl 23,324.27	aankoopfonds	fl 6,500.00	fl 6,500.00
			project Matsewa	fl -	fl 10,535.58
			vooruit ontv. Contributie	fl 275.00	fl 50.00
			kortlopende schulden	fl -	fl -
			vermogen begin jaar	fl 6,238.69	fl 5,264.79
TOTAAL	fl 22,266.30	fl 23,324.27	exploitatie saldi boekjr	fl 9,252.61	fl 973.90
			TOTAAL	fl 22,266.30	fl 23,324.27
EXPLOITATIEOVERZICHT			31 dec 1999		
LASTEN	31-Dec-99	31-Dec-98	BATEN	31-Dec-99	31-Dec-98
ACTIVITEITEN			VEREN.ACTIVITEITEN		
Publicaties	fl 3,384.99	fl 2,670.83	Contributies & donaties	fl 8,775.00	fl 6,907.70
Lezingen en vergaderkn	fl 278.98	fl 561.00	Subsidies	fl 700.00	
VERENIGINGSLASTEN			verk. verenig.publicaties	fl 86.00	fl 194.00
Verzendkosten	fl 938.13		advertenties	fl 275.00	fl 275.00
Bankkosten	fl 297.05	fl 334.19	OVERIGE BATEN		
Representatiekosten	fl 71.40	fl 60.90	rentebaten	fl 644.63	fl 319.41
Administratiekosten	fl 1,125.70		overige baten		fl 7.50
Overige kosten	fl 131.77	fl 102.79	BIJZ.BATEN		
BIJDRAGE AAN PROJECTEN			verkoop tegeltableau	fl 5,000.00	
naar St.Behoud Synagoge	fl 12,890.58		verkoop boeken Matsewa	fl 2,355.00	
diversen	fl 3,000.00		vrijval res.project Matsewa	fl 10,535.58	
expl. resultaat boekjaar	fl 9,252.61	fl 973.90	TOTAAL	fl 28,371.21	fl 7,703.61
TOTAAL	fl 28,371.21	fl 7,703.61			

Museumnieuws

Museum schoont collectie op

In de afgelopen jaren is met behulp van overheidssubsidies en sponsorgelden een groot deel van de collectie van het museum zorgvuldig geconserveerd en gerestaureerd. Daarnaast bewaart het museum een groot aantal voorwerpen, die geen museale waarde hebben, maar wel veel ruimte innemen in de depots. Daarom heeft het museum tot twee dingen besloten: ten eerste, om aan voorwerpen die nog aan de collectie worden toegevoegd bepaalde eisen te stellen; en ten tweede om de collectie op te schonen.

Het soort voorwerpen waar het museum verantwoordelijkheid voor wil dragen, moet vooral aan de eis voldoen dat het een directe relatie met de geschiedenis van Brielle of omgeving heeft. Sinds 1997 worden alleen nog objecten verzameld, waar die relatie duidelijk zichtbaar is. Na onderzoek in de collectie bleek dat in ieder geval ca. 300 voorwerpen echter niet aan deze eis voldoen, en bovendien nauwelijks te exposeren zijn. In de nabije toekomst zal eerst worden bekeken of nog gegevens over deze objecten te achterhalen zijn. Daarna zal worden gezien of andere musea belangstelling hebben om objecten in hun collectie op te nemen. Zo kan een filmrolletje met een scene van Clark Gable wellicht naar het Filmmuseum. Musea, oudheidkamers en historische verenigingen in de regio met een eigen verzameling genieten voorrang. Pas nadat alle musea de lijst hebben bestudeerd en hebben kunnen reageren, zullen objecten aan particulieren worden aangeboden. *Er is dus geen uitverkoop!*

Uit de grond gegraven: archeologie op Voorne-Putten

Het museum werkt momenteel, samen met het Bureau Oudheidkundig Onderzoek Rotterdam, hard aan een tentoonstelling over archeologie op Voorne-Putten. Deze expositie zal eind mei worden geopend. In totaal zullen acht opgravingen, recent en uit het verleden, worden belicht. Daarbij zullen zeldzame opgravingsresultaten te zien zijn.

Pronkstuk van de tentoonstelling wordt gevormd door de leren boekbanden uit de 15e eeuw die zijn gevonden bij de opgraving in 1998 aan de Langestraat. Deze worden momenteel op kosten van het museum gerestaureerd en zullen na de expositie aan de vaste opstelling worden toegevoegd.

Gids voor de collectie en de geschiedenis van stad en streek

In voorbereiding is een publicatie van het museum waarin een kleine honderd objecten uit de collectie zullen worden belicht. Aan de orde komen schilderijen, prenten, meubels en gebruiksvoorwerpen; daaronder niet alleen objecten uit de vaste opstelling van het museum, maar ook veel stukken uit het depot. De verhalen rond de objecten geven een beeld van de historie van Brielle en omgeving van pakweg 1500 tot 2000. Daarom is de opzet als die van een reportage en worden de foto's van oude voorwerpen afgewisseld met foto's van stad en streek. Verschijning deze zomer.

Restauratie grote meubelstukken

Een flink aantal middelgrote en grote meubelstukken van het museum is momenteel in restauratie bij atelier P. Bruijs in Amsterdam. Een van de eerste gerestaureerde stukken was de secretaire uit de 18e eeuw, afkomstig uit de nalatenschap van de dames Van der Lely uit Rozenburg. Momenteel wordt ook een begin gemaakt met de restauratie van de loketkast uit de Provoost. De behandeling daarvan zal enige tijd in beslag nemen. Zeker is dat de oudste delen van de kast dateren van eind 16e eeuw.

Archiefnieuws

Het streekarchief herbergt een groot aantal charters. Het zijn in veel gevallen de oudste stukken die bewaard zijn gebleven. Zij variëren in ouderdom van drie- tot bijna achthonderd jaar. Veel charters behoren tot het stadsarchief van Brielle, het oudste dateert van 1280 en is daarmee het oudste document in het streekarchief. Na de verhuizing van het archief van de Provoost naar De Rik werden nieuwe mogelijkheden geboden voor berging en beschikbaarstelling. Zo is bijvoorbeeld een speciale charterkast aangeschaft. Voor een optimale zorg van de stukken is echter meer nodig.

Sinds twee jaar wordt gewerkt aan het zogenaamde charterproject. *Een charter is een blad perkament, waarop een akte is geschreven, die ter bekrachtiging is bezegeld*, aldus de beschrijving in het lexicon van Nederlandse archieftermen. In gewoon Nederlands betekent dit dat een tekst geschreven is op de huid van een dier, veelal een geit of schaap. Aan dit stuk hangt een zegel van was met het wapen van degene die de akte bekrachtigde.

Charters vormen binnen een archief altijd een aparte collectie en zo men wil, een apart probleem. Omdat zij van perkament zijn vervaardigd, verschilt de wijze van berging van deze stukken van die van papieren archivalia. Daar er bovendien een breekbaar zegel aan hangt, dient het stuk zodanig te worden bewaard dat er geen druk op wordt uitgeoefend. Op dit moment zijn veel charters nog gevouwen, zo werden zij destijds immers in de privilegekist van de stad bewaard. Voor raadpleging moeten zij worden opengevouwen, met alle risico's van dien. Dan is er nog het probleem van de leesbaarheid; voor de meeste bezoekers zijn de charters niet te ontcijferen. Het charterproject omvat een aantal stappen. Ten eerste wordt het charter opengevouwen; dat is een secuur werk omdat het perkament

Charter uit 1461, waarin hertog Jan van Beieren de stad Den Briel het recht geeft bepaalde accijnzen vast te stellen, afm. 25,5x 10x5 cm (Streekarchief VPR; stadsarchief Brielle, inv. nr. C64)

kan breken. Vervolgens worden de stukken op een bord, een vel zuurvrij karton, bevestigd. Overigens wordt dit gedaan met zuurvrij melinex, waarbij het charter zelf vrij blijft. Het volgende onderdeel is de toegankelijkheid; er worden transcripties gemaakt. Daarbij wordt de tekst letterlijk overgezet in leesbare letters. Als laatste worden er regesten vervaardigd, dat zijn samenvattingen van de vaak breedvoerige teksten. Over twee jaar zal het project zijn voltooid, maar nu al kunnen we zeggen dat een nieuwe bron is blootgelegd.

In het belang van de tuinbouwcultuur, geschiedenis van Voorne's Proeftuin, 1906-1937.

Mevrouw A. van Zee-Mol

In Westvoorne is een tuincentrum gevestigd met de naam "De Oude Proeftuin". De meesten zullen hier misschien niet bij stilstaan, maar de naam verdient een nadere uitleg. Hier werd namelijk geschiedenis geschreven. Tuinbouwgeschiedenis om precies te zijn.

Vanaf 1900 ging de tuinbouw in westelijk Voorne zich meer ontwikkelen. Hievrvoor waren verschillende oorzaken aan te wijzen, waarbij oorzaak en gevolg vaak in elkaar overlopen. De oprichting van de Boerenleenbank in Rockanje (1903) was er één van. De voorlichting door cursussen een volgende. De aanwezigheid van een veiling en goede verbindingen waren weer andere.

In 1906 sloegen enkele personen in Brielle de handen ineen om te komen tot de oprichting van een vereniging, die de groei van de tuinbouw zou kunnen bevorderen. Zij nodigden C.H. Claassen, een Rijkstuinbouwleraar uit Boskoop uit, om de zaak in een lezing te Oostvoorne te bepleiten. Dit had succes. In april van datzelfde jaar kon worden overgegaan tot de officiële oprichting van de vereniging Voorne's Proeftuin.

Eén van die initiatiefnemers was J.J. Kolpa (1857-1926), sedert 1882 hoofdonderwijzer te Rockanje. Onderwijzers hebben een moeilijk te overschatten rol gespeeld in de ontwikkeling van de tuinbouw en Kolpa vormde hierop geen uitzondering. Hij was actief in de tuinbouwvoorlichting, gaf tuinbouwwintercursussen en was

vanaf het begin secretaris-penningmeester van de vereniging. Na zijn overlijden in 1926 besloot het bestuur tot het aanbrengen van een monument op zijn graf. Dit als waardering voor zijn vele werk voor de land- en tuinbouw op het eiland. Andere ‘mannen van het eerste uur’ waren onder meer de Brielse notaris L.P. van den Blink, de in Brielle woonachtige burgemeester van Rockanje F.J.D.C. Egter van Wissekerke, het Brielse raadslid L. Rademaker, C. van der Kooij en J. van Toledo beiden uit Oostvoorne, J. Trouw, W. van de Polder Lz. en A. van Marion Az. allen uit Rockanje.

In het tuinmanshuis werd een reliëf aangebracht waarop onder meer diverse tuingereedschappen te zien zijn (diameter ca. 35 cm)

De grond in westelijk Voorne was (is) zeer geschikt voor tuinbouw: bollen, kool, fruit enz. Hierbij is de opbrengst per ha veel hoger dan in het geval van landbouw. Hierin verschilde Voorne niet veel van het Westland waar in de voorgaande jaren de Glazen Stad gestalte begon te krijgen. Op Voorne geschiedde alles omstreeks 1905 nog in het klein. De producten werden in kleine hoeveelheden aangevoerd en hadden geen hoge kwaliteit. De kennis die nodig was om hierin verandering te brengen, verspreidde zich slechts moeizaam. Het doel nu van de proeftuin was uitsluitend het bevorderen van de tuinbouw. De vereniging trachtte dit doel te bereiken door voorlichting te geven over het vervroegen van groenten en vruchten onder glas, het telen van voor deze streek en grondsoorten geschikte gewassen, het nemen van bemestingsproeven en het verstrekken van zaden, stekken enz. aan leden en donateurs. De leden konden met hun vragen langskomen en met eigen ogen zien hoe de kassen en de producten erbij stonden.

Leden

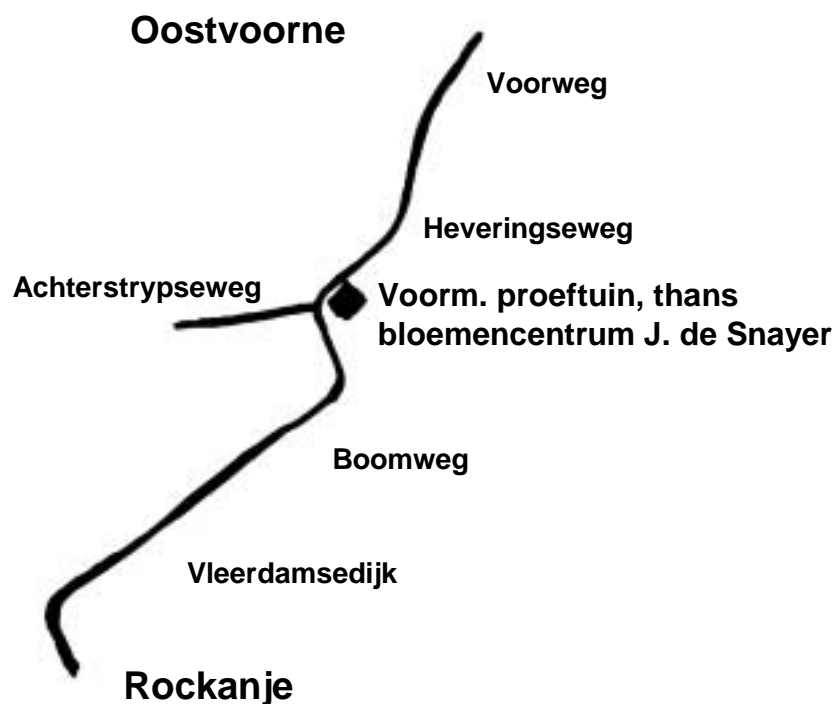
De start van de vereniging was stormachtig; een jaar na de oprichting telde zij maar liefst 260 leden. In de volgende jaren zakte het aantal tot ongeveer 200, waarop het jarenlang bleef steken. Driekwart van de leden woonde in 1910 in Oostvoorne (81) en Rockanje (75), een goede derde plaats was weggelegd voor Brielle (25). Tenslotte waren er nog leden in Nieuwenhoorn (6), Zwartewaal (1), Nieuw-Helvoet (1) en vreemd genoeg in Rotterdam (2) en Amsterdam (1). De samenstelling van de leden vertaalde zich ook in de samenstelling van het bestuur. In de statuten was bepaald dat drie leden uit Rockanje zouden komen, drie uit Oostvoorne en één van elders. Het ledental vertaalde zich ook in de plaats waar de jaarlijkse ledenvergadering werd gehouden. Deze vergaderingen werden afwisselend in

Oostvoorne en Rockanje gehouden in diverse cafés en zalen. In Oostvoorne werden de vergaderingen gehouden in *Buitenlust* of de cafés *Stans* en *De Man*. In Rockanje waren het café van *Arkenbout*, het café *Eureka* en *Rockanje's Rots* favoriet. Daarnaast werd verschillende malen vergaderd in *Duinoord*, bij Roeloffs, Monster, Moree, Van Marion of Rietdijk. Het aantal leden dat de vergaderingen bezocht, liep uiteen van tien tot 40. Ten tijde van de veilingkwestie waren er maar liefst 69 leden.

Omstreeks 1930 zette een daling in van het aantal leden; bij de opheffing in 1937 telde de vereniging 146 leden.

De Proeftuin

Na de oprichting werd van J. van Marion een hectare grond gekocht aan de Heveringscheweg onder Rockanje. Van hem werd tevens, aan de overkant van de weg, een woning gehuurd voor de tuinman.

In 1916 werd een eigen woning gebouwd, waarin een kamer werd ingericht als vergaderlokaal voor het bestuur. Boven de deur in deze kamer werd een allegorische voorstelling in reliëf aangebracht.

In de proeftuin volgde men de landelijke ontwikkelingen op de voet. Er werd geëxperimenteerd, maar de tuin diende ook als demonstratietuin. Zo kunnen we de ontwikkeling van de glastuinbouw volgen in de proeftuin. In 1907 werd de eerste druivenkas gebouwd. In 1909 werd een groentekas gebouwd. In 1910 werden 40 broeiramen geplaatst, twee jaar later een stookkas. In 1926 waren er vijf druivenkassen, een warenhuis dat tomaten, spinazie en bonen leverde en een komkommerkas.

In de loop van de jaren werden er verschillende bemestingsproeven genomen o.a. op bloemkool en andijvie. Er werden variëteitenproeven gedaan met doperwten en peulen en met uit Frankrijk en Duitsland afkomstige aardbeien. Vaak kon enthousiast worden gemeld dat de groenten hier te verbouwen waren. In het jaarverslag van 1926 lezen we bijvoorbeeld het resultaat van enkele proeven met tuinzaden van de NV Zwaan en de Wiljes te Scheemda: *Radijs: zeer mooi, aanbevelenswaardig en Spinazie: vroeg reuzenblad, zeer aan te bevelen.* Vaak echter moest ook toegegeven worden dat de producten werden afgeraden. In hetzelfde verslag lezen we: *de opbrengst der chrysanten loont nauwelijks den arbeid, en Pieterselie, kroeskop: Aanzienlijk mooi doch voor den handel niet aan te bevelen.*

Ook anderszins werden nieuwe ontwikkelingen gevolgd. Voor de afvoer van water werd in 1908 een molen gebouwd, in 1912 werd deze vervangen door een motor. Er werd ook gewerkt met draineerbuisen. In 1909 werd een boomgaard ingeplant en deed men buiten mededinging mee aan een tentoonstelling in Brielle.

De proeftuin aan de Heveringseweg, omstreeks 1920

Voorlichting

Een heel belangrijk onderdeel van het werk, zo niet het belangrijkste, bestond uit voorlichting. Tijdens de jaarvergaderingen werden sprekers uitgenodigd die de nieuwste ontwikkelingen toelichtten. Zaken als bemesting, ziekten, kasbouw, verwarming en bijzondere

gewassen kwamen regelmatig aan de orde. Jaarlijks bezochten ongeveer 400 bezoekers de tuin om zich vertrouwd te maken met bijvoorbeeld de teelt onder glas. Veel leerlingen van diverse tuinbouw- (winter)cursussen brachten een bezoek aan de proeftuin. Daarnaast werd de chef-tuinman regelmatig verzocht om bij de aanleg van nieuwe tuinderijen te adviseren; in 1913 gebeurde dat maar liefst 40 maal. In deze jaren breidde de tuinbouw zich steeds meer uit en werden op verschillende plaatsen op Voorne kassen gebouwd.

Lijst van Leerlingen van Voornes Proeftuin in 1915.

Volgnummer.	Namen.	Woonplaats.	Leeftijd van toelating.	Tijd van verblijf.	Einde 1915 werkzaam.
1	Arie Roskam Jz.	Oostvoorne	13 jaar	1908 en 1909	bij zijn ouders.
2	Aart Dekker Iz.	Rockanje	12 "	Mei 1911—Apr. 1915	"
3	Jan van Marion Lz.	"	13 "	1910 en 1911	"
4	Maarten van Kempen	Oostvoorne	13 "	1910 en 1911	"
5	Corns. v. d. Voorde	"	13 "	1910 en 1911	bij M. Groeneveld te O.V.
6	Christ. de Snoo	"	"	1911	voor eigen rekening.
7	Johs. v. d. Poel	Nieuwenhoorn	16 "	1911	in het Westland.
8	Sander v. Marion Lz.	Rockanje	12 "	1912—heden	in den Proeftuin.
9	Adrs. Arkenbout	Oostvoorne	14 "	1912—heden	"
10	Jan Gorzeman	"	16 "	Sept. 1913—Oct. 1915	in het Westland.
11	Arie van Toledo Jacz.	"	13 "	April 1915—heden	in den Proeftuin.
12	Simon Schipper	"	13 "	" " —heden	"

De veilingkwestie

Hoe idealistisch de vereniging ook was, er waren toch hindernissen te nemen. Eind 1923 ontstond een veilingkwestie. De proeftuin was gewoon de producten naar de Brielse veiling te brengen. Deze was in 1905 opgericht en lange tijd de enige veiling op Voorne. In 1918 echter was ook in Oostvoorne een groenten-, fruit- en eierenveiling opgericht. Dankzij de goede tramverbinding met Rotterdam kwam deze veiling weldra tot bloei. In 1923 vroeg zij de proeftuin de producten te mogen veilen. Op principiële gronden wees het bestuur

dit af: te veel veilingen betekende te weinig kopers en dus te lage prijzen. In het belang van de tuinbouw zou het zelfs beter zijn wanneer de veiling van Oostvoorne zou sluiten. De leden dachten daar anders over; de aanvoer was immers goedkoper. Toen zij zich begin 1924 voor het veilen in Oostvoorne verklaarden, trad het bestuur af. Uiteindelijk werd de zaak in der minne geschikt; het bestuur keerde terug en kreeg mandaat om zelf te bepalen waar er zou worden geveild.

Omgeving Tinte, anno 2000: druivenkas uit 1928 met wijnranken uit 1928

Er waren verschillende voordelen aan het lidmaatschap verbonden: men kon kosteloos raad inwinnen bij de tuinman; zolang de voorraad strekte kon men planten en stekken bekomen van nieuwe variëteiten voor poot- en plantgoed in eigen tuin; op de Algemene ledenvergadering werden kosteloos lezingen gehouden en zoons van leden konden zonder kosten geplaatst worden als leerling.

Personeel

De proeftuin had een chef-tuinman in vaste dienst en een tuinman-knecht. Als chef-tuinman waren achtereenvolgens in dienst: E. Middelburg (1906-1909) en C. van Eendenburg (1909-1937). De tuin diende ook als leerschool. Jaarlijks waren er een of meerdere leerlingen, die onder leiding van de tuinman de praktijk van de moderne tuinbouw leerden. Daarnaast waren er soms losse arbeiders.

Druivenkas uit 1928: bediening ventilatieroosters

Liquidatie

Het einde kwam redelijk onverwacht. Op 16 november 1936 werd een bijzondere ledenvergadering belegd. Daar deed het bestuur het voorstel tot ontbinding van de vereniging vanwege het feit, dat er, mede door het wegvallen van de rijkssubsidies financiële problemen waren ontstaan. Er werd een beginselbesluit aangenomen om tot verkoop van tuin en huis over te gaan. Op de Algemene ledenvergadering ruim een maand later werd met algemene stemmen besloten tot opheffing. De proeftuin werd voor ruim f 8.900,- verkocht aan J. de Snayer, waarna de vereniging begin 1937 officieel ontbonden werd. Het geringe batig saldo werd overgemaakt aan de afdeling Proeftuin Zuid-Holland Glasdistrict Naaldwijk, die op Voorne ongeveer 125 leden telde.

Hiermee was een einde gekomen aan de proeftuin. De tuin heeft voor de ontwikkeling van de tuinbouw op Voorne een zeer belangrijke rol gespeeld. Misschien mogen we zelfs zeggen dat de Proeftuin aan het eigen succes ten onder is gegaan. Door de enorme uitbreiding van

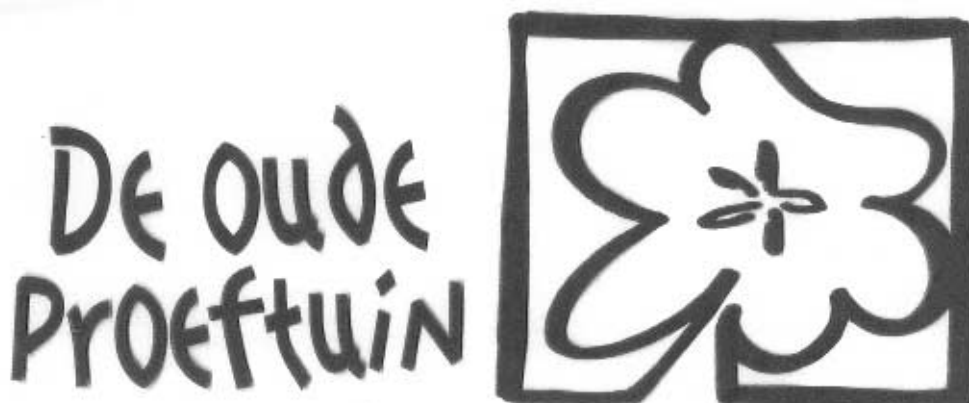
de tuinbouw in Westelijk Voorne nam het belang als demonstratietuin namelijk sterk af. De proeftuin had bovendien het belang aangetoond van het onderwijs aan de volgende generatie. Sedert 1931 had Brielle een lagere landbouwschool, waar leerlingen deze kennis kregen aangereikt.

Over de auteur

Mevrouw A. van Zee-Mol heeft als vrijwilliger van het gemeente-, nu streekarchief, het archief van de vereniging Voorne's Proeftuin geïnventariseerd. Zij woont in Brielle.

Advertentie

De huidige eigenaars, de tweede en derde generatie De Snayer, hebben van “de Oude Proeftuin” een bloemencentrum gemaakt. Hier kunt u terecht voor bloemen en planten. Ook vindt u er cadeau artikelen, bijzonder bloemsierwerk en mooie woondecoraties. Bovendien worden er cursussen georganiseerd en krijgt u gratis advies. Wij nodigen U uit om eens langs te komen.

Graag tot ziens.

Familie De Snayer.

Het huis Manezee en zijn bewoners.

drs. A.A. van der Houwen

De geschiedenis van een huis is er veelal één van de bewoners. Zo heeft het pand Voorstraat 26 een interessante historie. Het is in de volksmond bekend als het doktershuis, maar heeft evenzoveel burgemeesters gehuisvest. Reden genoeg om het eens nader te bekijken.

De vroegste geschiedenis

Over de vroegste geschiedenis van het huis zijn we slecht geïnformeerd. In 1620, de eerste keer dat we het huis in de archieven tegenkomen, geeft Daniël van der Hoek eenzesde deel van zijn tuin aan de Heer van Voorne, om dat vervolgens van hem in leen terug te ontvangen. Het leen wordt in het repertorium van de leengoederen als volgt beschreven: *een tuin achter zijn huis en erf in de Kapoenstraat in den Briel, genaamd Manezee (...), terwijl vijf zesde deel van het erf eigen blijft.*

Een huis voor stadsbestuurders

Na het overlijden van Van der Hoek verkoopt zijn zoon het huis aan François van Gellinhuizen, burgemeester en vroedschap. Ook de volgende jaren zijn het vooral leden van het Brielse stadsbestuur die het huis bewonen. Een uitzondering vormen de jaren 1686-1704; dan is de notaris Paulus van Brakel eigenaar. Maar ook Van Brakel heeft een connectie met het stadsbestuur: hij is procureur voor de vierschaar en sedert 1704 procureur voor het Hof van Holland waarvoor hij naar 's Gravenhage vertrekt .

Het pand Voorstraat 26, bekend als het 'doktershuis'

Abraham Steyaert, oud-schepen, is de nieuwe eigenaar van het complex, bestaande uit een huis, genaamd *de Manezee*, een klein huisje daarnaast (ten zuiden), een tuin en een achterhuis. In 1720 wordt zijn schoonzoon Anthony van Helsdingen, vroedschap en op dat moment schepen, eigenaar van *alsulcken twee huysen (en) erve naest den anderen*. Hij voegt daar in 1736 ook nog een pakhuis aan toe, dat aan de achterzijde in de Kuiperstraat uitkomt. In datzelfde jaar wordt diens zoon eigenaar. Van Helsdingen jr. is in dat jaar benoemd in de vroedschap en in de volgende jaren zien we hem in diverse bestuursfuncties vermeld. Hij is een aantal malen schepen en raad in het dagelijks bestuur. In 1745 en 1747 is hij zelfs burgemeester. Hij maakt echter ook buiten Brielle carrière en in 1753 accepteert hij een aanstelling tot *commis van de hoofdelijke belasting ter admiraliteit te Amsterdam*. De aanstelling verplicht hem echter om tenminste acht maanden per jaar in Amsterdam te wonen. Hiertoe verkoopt hij zijn huis en huurt hij een huis in Amsterdam. Hij krijgt op zijn verzoek ontheffing uit diverse functies zoals regent van het gasthuis en van het weeshuis, keurmeester van de vismarkt, hoofdman van het metselaars- en glazenmakersgilde en brandmeester van een wijk. Zijn vroedschapsplaats weigert hij echter neer te leggen, ook niet na aandringen van de vroedschap. Hij verklaart dat *het nederleggen van een vroedschapsplaetse en van een wettig verkregen radicale qualiteijd een zaak voor hem en zijn familie van veel gewigt (is)*.

Er ontspint zich een discussie binnen de vroedschap en tenslotte zelfs in de Staten van Holland over deze zaak. Uiteindelijk blijft hij lid en wordt de discussie beëindigd met zijn vroegtijdig overlijden. Op 2 december 1758 overlijdt hij, slechts 48 jaar oud, in Amsterdam. In zijn dagboek schrijft de Brielse tijdgenoot Jan Kluit hierover: *hebbende zijn WelEd.Gestr. dit ampt met veel loff bedient; schoon sommige hem hebben nagegeven, dat de al te grote ambitie onder*

een van zijne gebreken moeste gestelt worden, soo is evenwel seker dat zijn WelEd.Gestr. een heer was, die de geleertheid seer was toegedaan.

Van Helsdingen had *Maneze* verkocht aan mr. Pieter de Graaff. Deze was afkomstig uit 's-Gravenhage en sedert 1730 notaris te Brielle. In 1753 wordt ook hij opgenomen in de Brielse vroedschap en in de volgende jaren is hij regelmatig schepen of raad, in 1760 zelfs burgemeester. In 1766 overlijdt hij. Opnieuw danken we aan de al eerder geciteerde Jan Kluit wat nadere informatie. Hieruit kom hij over als een eigengereid figuur; hij passeert in zijn testament *vrienden van vaders zijde en van moeders zijde*, door als universele erfgenamen *sijne twee susters dogters van halven bedde, met name Elisabeth en Maria Hoijer* aan te wijzen, waarmee hij ook de twee andere nichtjes Petronella en Catharina Hoijer passeert. Kluit sluit zijn mededelingen af met de opmerking: *voorts bezat deze heer geene hoedanigheden, waarom hij bij de burgerij zoude worden betreurt.*

Huurhuis

Gedurende de volgende periode wordt het huis niet door de eigenaar bewoond. Wie de huurder is weten we niet, dus moeten we ons tevreden stellen met de informatie omtrent de eigenaar. Het eerste wat we daarvan kunnen zeggen is dat deze rijk waren, rijk genoeg om het huis te verhuren.

Het huis wordt door de erfgenamen van De Graaff verkocht aan de weduwe van Johannes van Dam, apotheker en lid van de vroedschap. Het zal waarschijnlijk geldbelegging zijn geweest, want zij woont zelf elders. Na haar overlijden in 1779 erft haar zoon Dr. Cornelis van Dam van Aerden het huis. Hij heeft medicijnen gestudeerd in Leiden, maar heeft voor een bestuurlijke carrière gekozen. Hij heeft, 28 jaar oud, zijn vader opgevolgd in de

Dokter Boehmer (links) heet als president-kerkvoogd koningin Juliana welkom bij haar bezoek aan de Catharijnekerk (14 mei 1957); rechts burgemeester Van Swieten.

vroedschap en is vanaf dat moment voortdurend bij het bestuur betrokken. Hij heeft zelf een huis verderop in de Voorstraat.

Van Dam van Aerden was ongehuwd en zeer vermogend; in 1786 geeft hij het huis cadeau aan Catharina Hogerwaard, de dochter van de secretaris van de stad. Het was een huwelijkscadeau want twee weken later trouwt zij met Jan Marcus Heeneman, een oud-militair die kapitein-commandant van een regiment mariniers was. In 1788, nadat de Patriotse leden uit de vroedschap zijn ontslagen, wordt

Heeneman daarin opgenomen. In 1793 neemt hij op verzoek van de prins opnieuw dienst in het leger. Het is onwaarschijnlijk dat zij zelf in het huis zijn gaan wonen. Van 1794 tot 1801 hebben zij namelijk nog een huis dat tweemaal zo duur is, namelijk dat op het huidige adres Nobelstraat 16.

Niet langer huurhuis

De volgende eigenaar gaat er zelf wonen. Het is Teunis Blanken, hij is stadsfabriek. Hij heeft als zodanig de leiding over wat wij tegenwoordig gemeentewerken noemen. Zonder aan zijn eigen kwaliteiten afbreuk te willen doen, is hij vooral bekend als de broer van Jan Blanken, de ontwerper van onder meer het dok in Hellevoetsluis. Zijn erfgenamen verkopen het huis aan mr.A.E. Huysmans, een lid van de rechtbank te Brielle. Deze verkoopt het pand in 1861 aan mr. R.Th. baron Collot d'Escury, griffier bij de rechtbank.

Het doktershuis

Met recht staat het huis in de volksmond bekend als het *doktershuis*. In 1877 koopt J.A. Visscher, *medicinae-docter en arts* het pand. Daarmee begint een periode van ruim 120 jaar, waarin het huis door artsen wordt bewoond. Na Visscher volgen J. de Snoo, I. Joppe en J.W. Boehmer. De laatste huisarts die het huis bewoont, is H. Kamma. In 1999 draagt hij zijn praktijk over en beëindigt hij zijn dokterspraktijk.

Het huis zelf

Over het huis zelf weten we dus eigenlijk nog steeds niet veel. Bouwkundig onderzoek zal mogelijk meer informatie kunnen geven. Duidelijk is wel, dat er in feite sprake is van twee huizen die zijn samengevoegd. De prijzen waarvoor het huis in de loop van de achttiende eeuw is verkocht, is een indicatie alsmede en ook de aanslag

op het bezit hiervan. De prijzen lopen sterk uiteen, maar dat zegt meer van de huizenprijzen in het algemeen dan van dit huis in het bijzonder. In 1704 wordt er *f*3.600,- voor het huis betaald, in 1720 de eerder genoemde *f*2.000,-, in 1753 is de prijs tot een dieptepunt gedaald; slechts *f*1.440,- wordt ervoor betaald; in 1766 doet het huis *f*2.700,- en in 1799 opnieuw *f*3300,-. Daarmee is het een van de duurdere huizen in de stad, waar de meerderheid van de huizen voor minder dan duizend gulden van eigenaar verwisselt. Dit wordt bevestigd in het verpondingsregister. Het huis wordt daarin aangeslagen voor *f*7,-; de huizen aan weerszijden betalen respectievelijk ruim twee en drie gulden.

Voor de inrichting tasten we helaas in het duister. Slechts een enkele keer wordt er iets over gezegd, maar ook dan is het niet anders dan een bevestiging van wat wij mogen verwachten; bij de verkoop in 1720 wordt vermeld dat *tweehondert gulden voor de behangselen* moet worden betaald. Dit zal waarschijnlijk een leren behang zijn geweest.

Genaamd de Manezee

In 1620 wordt het huis vermeld als *genaamd Manezee*. Deze naam behoudt het huis, in 1704 wordt gesproken van *het huis genaamd de Manezee* en in 1754 *Maneze*. De herkomst van de naam is onduidelijk. De mogelijkheid bestaat dat zij verwijst naar een familie met die naam. In 1579 woont in Brielle namelijk de apotheker Jacob Corstiaan Mannezee. Het is echter ook mogelijk, vooral omdat diens vader, de burgemeester Corstiaan Jacobsz., niet de naam Mannezee gebruikte, dat niet het huis aan de familie, maar de familie aan het huis de naam heeft te danken.

De genoemde Mannezee koopt overigens in 1579 een huis in de Nobelstraat. Hij staat te boek als apotheker, maar houdt zich ook met

andere zaken bezig. Zo krijgt hij in 1595 toestemming om een papiermolen te plaatsen en in 1601 en 1602 wordt hem octrooi verleend op respectievelijk een water- en een kopermolen. Hij blijft vooralsnog een raadselachtig figuur; hij is poorter van Brielle maar woont in 1606/07 in Dordrecht. In elk geval is hij een kleurrijk figuur en dat past goed in de geschiedenis van het huis aan de Voorstraat.

Over de auteur

Drs. A.A. van der Houwen is adjunct-streekarchivaris van het Streekarchief Voorne-Putten en Rozenburg.

Geld moet klinken, herinneringen bij een kasboek

Mevrouw G.A. Klok-van den Blink

Het is al weer ruim een jaar geleden (17 februari 1999) dat de laatste Nederlandse bankbiljetten van de persen van de firma Enschedé zijn gerold. Voorwaar een ingrijpende gebeurtenis. Door het vinden van een omvangrijk boek met financiële administratie borrelden bij mij herinneringen op. Het boek staat vol met gegevens.

De begindatum is 15 april 1935. Het boek berustte toen in het gebouw in de Voorstraat, dat in de volksmond *de Raad van Arbeid* heette.

Het pand Voorstraat 31 vroeger bekend onder de naam 'Raad van Arbeid'.

Aan de eerbiedwaardige gevel, toen nog wat afwijzend achter een hardstenen stoep en omringd door een zwart gelakt gietijzeren hekwerk, was op een bordje te lezen: *Nederlandsche Bank*. In het gebouw bevond zich de hal. Daarop uit kwam een deur met een klein luikje en een opklaptafeltje dat was ingelegd met een marmeren plaatje. Kloppen op het luikje deed iemand tevoorschijn komen die vriendelijk vroeg wat er van dienst was.

Vreemd genoeg werden hier geen bankzaken verricht. De klandizie was bovendien schaars, ofschoon belangrijk genoeg voor de klanten. Verwisseling is een soort ruil zegt het woordenboek. En dat is wat hier plaats vond. Een gratis dienst van de Nederlandsche Bank om ieder te helpen aan het soort geld dat die persoon of instelling behoefde. Daartoe stond in de kamer achter de deur een knots van een brandkast waarin volgens voorschrift een bedrag behoorde te liggen van f50.000,-.

Elke werkdag tussen 9 en 12 uur, behalve de zaterdag, kon men wisselen van duizendjes tot guldens en andersom en alles ertussen. Elke verwisseling werd aangetekend in dit bewuste boek. Er werd ook een formulier ingevuld en door de klant ondertekend. Aan het eind van elke week werd een zogenaamd borderel opgesteld van alle verwisselingen van die week. Dat werd vervolgens toegezonden aan het bijkantoor te Rotterdam.

De bedragen die heen en weer schuiven zijn in onze ogen betrekkelijk klein. Vergeet niet dat deze getallen rolden in de crisisjaren. De enige grote verwisselingsbedragen betreffen de zendingen naar Rotterdam. Dat is soms de helft van het totaal beschikbare bedrag.

Er viel geen peil te trekken op de vraag. Soms was er opeens heel veel groot geld, dan weer stond de kast vol met zakjes guldens en rijksdaalders. Dat kon vervelend worden. Teneinde het evenwicht in de kast te herstellen werd in het eerste geval een aangetekend pakje gemaakt met het 'grote' papier. Volgens voorschrift moest dat in stevig papier gebeuren, Het pakket moest worden dichtgebonden

met speciaal touw dat metseldraad genoemd werd. De knopen en de uiteinden daarvan werden met lak verzegeld en in de zegels werd het stempel van de afzender gedrukt. De post verzond dit aangetekend naar het bijkantoor. De afzender vroeg tegelijk wat hij nodig dacht te hebben.

Zilveren Wilhemina guldens, 1929

Zilvergeld was een ander verhaal. Muntgeld werd gewoonlijk geborgen in smalle ruwlinnen zakjes. Guldens met 100 in een zak, rijksdaalders met 40 tegelijk. Moest er veel zilver weg dan stond er een kistje op wielen klaar van stevig metaal en met een stang en een slot; een loodzwaar geval. Daarin moesten dan de overtollige zakjes met muntgeld. Daarna kwam de kruier van de Vlaardingse boot met een handkar, die laadde het vrachtje op. Met de eerstvolgende boot ging het geval richting het bijkantoor. En evenzo kon de kruier voor komen rijden en het kistje uitladen. De bode was toentertijd Anton van der Poel Hij woonde op het Maarland, vlak bij de aanlegsteiger van de Vlaardingse boot.

Het boek vermeldt de verwisselingen vanaf 15 april 1935 tot 6 februari 1941. Uit de namen en de cijfers valt het een en ander af te leiden. Om te beginnen: wat is er op die eerste dag aanwezig in de kas? Er zijn onder meer twaalf briefjes van f1.000,-, drie van f500,-, negentien van f100,- en 884 tientjes. Aan zilver was er f6.950,- in kas. De lijst in het boek geeft aan dat er ook biljetten waren van 300, 200, 60 (die worden kennelijk niet meer uitgegeven, wel ingenomen), 50, 40, 25, en 20 gulden. Ook gouden tientjes konden worden ingebracht. Er komt een kolom voor die niet is gebruikt. Biljetten en

muntstukken die ons vreemd voorkomen zie je ook dan weinig. Bij de afsluiting van het boek is er naast het normale papiergeld ook sprake van 4085 “bons”. Daarnaast zijn er de zilverbonnen; die zijn geplaatst in de kolom “goud”.

*Bankbiljetten van f 20.-
en f 40.- van omstreeks
1920 - 1950*

*afm. 17,1x8,8 en
17,4 x 10 cm*

De klanten

Wie waren dan wel de klanten bij deze tamelijk onbekende dienst? Dat waren bedrijven en personen van het hele eiland. Zo zijn er het waterschap “de Noordsluis”, de Eierenveiling, de Houtcentrale “de Eilanden”, het GEB, de Vakschool voor meisjes, het Hoogheemraadschap, het Kadaster en de Kalkfabriek. Sommige personen worden onder hun eigen naam aangetekend, terwijl zij komen in opdracht

van een bepaalde zaak die vaste klant is. Deze klanten hebben meest te maken met het uitbetalen van lonen. Vaste klanten zijn ook de Brielse banken zoals de Eilandenbank en de Robaver (Rotterdamsche Bankvereniging) en de notarissen Hey en Van den Blink. Het postkantoor komt ook wel eens. Dat is trouwens het adres voor het wisselen van muntgeld onder een gulden.

Weinig instellingen hebben de jaren overleefd. Bedrijven zijn verdwenen, net zoals banken. Na medio 1935 ziet men niet meer de naam van de Eilandenbank. Er valt een hiaat dat pas in januari 1936 wordt opgevuld door de Geldersche Credietvereniging, kortweg later G.C.V. tot eind november 1936. Begin december is ook die verdwenen en krijgt men te maken met de Nederlandsche Handel Maatschappij.

Correspondent van de Nederlandsche Bank

In Brielle woonde in 1935 mr. Hermans. Hij was advocaat en tevens degene die dit boek in gebruik nam. Na enkele jaren wilde hij er van af. Waar het burgemeestersambt dan nog bijna een erebaantje was, toonde mijn vader destijds burgemeester van Vierpolders en Zwartewaal zich gaarne bereid dit bijbaantje over te nemen. De bank stemde toe. Het betekende dat hij of mijn moeder elke werkdag van 9 tot 12 uur naar de Voorstraat moest, waar de Bank immers gevestigd was.

Toen zij op 1 mei 1938 verhuisden van het Slagveld naar de Nobelstraat, verhuisde ook de Nederlandsche Bank. De enorme brandkast werd het woonhuis 'binnengeworsteld'. In de voorkamer kreeg hij zijn plaats en de voorkamerdeur kreeg een slot en net als voorheen kwam er in die deur een luikje met een opklaptafeltje met het eerder genoemde marmeren plaatje. Dat onderdeel mocht niet ontbreken want het geluid van een tikkende gulden op marmer is anders dan dat van een namaak dito.

Omdat de bank 'aan huis' was, was het geen wonder dat ook de kinderen werden ingezet in de afhandelingen van de verwisselingen

zoals het tellen van de biljetten; het “koppen”, ofwel op dezelfde zijde en in dezelfde richting leggen; het invullen van de wekelijkse borderel; het verpakken van de postpakketten en zelfs het dichtlakken ervan en erger nog, het naar het postkantoor lopen met duizenden guldens op zak.

De oorlog bracht verandering door de invoering van zilverbonnen van f1,- en f2,50. De linnen zakjes bleven leeg en konden toen goed dienst doen voor het vervoer van erwten en bonen. Eventuele inkwartiering van Duitse militairen stuitte af op het feit dat er regels golden voor een huis waar zoveel geld aanwezig was; bijvoorbeeld alleen al het nachtslot. “Der Mann hat soviel Geld”, zeiden ze en ze kwamen niet.

Tot slot

Dit was een levendige herinnering aan wat is voorbij gegaan. Het boek heb ik aan het Streekarchief gegeven, waar het de herinnering aan wat was, levend zal houden. Ik mag het beleven dat ik leef in een tijd waarin ik zonder portemonnee kan betalen met een plastic kaartje en dat zelfs ver buiten de landsgrenzen en dat de Euro alle Nederlandse bankbiljetten wegvaagt.

Over de auteur

Mevrouw Klok-van den Blink woont in Oostvoorne, in het bovenstaande heeft zij reeds het een ander over zichzelf geschreven.

De Brielse periode van de kunstenaar Balthasar Jooss

L.W. Hordijk en. A.A. van der Houwen *

Op het moment wordt onderzoek gedaan naar het werk van de kunstenaar Jooss. Met de vondst van de kunstenaar Balthasar Jooss in Brielle (1795 - 1815) lijkt de maker te zijn ontdekt van enkele aquarellen die al langere tijd in Briels bezit zijn.

Aanleiding tot het onderzoek is de recente aanwinst van het streekarchief van een aquarel waarop het Vrouwenhofje en de Catharijne- en de Pieterskerk te zien zijn (afb.1). Als maker werd de naam Joosf meegegeven. Deze was ons vooralsnog onbekend, maar was waarschijnlijk dezelfde als de maker van enkele andere aquarellen die in het Historisch Museum Den Briel hangen. Deze zijn in het verleden toegeschreven aan Visser en Van Wolpheze. De duidelijke signering van de aanwinst opende nieuwe perspectieven voor onderzoek.

Balthasar Jooss

Niet *Joosf*, maar het lemma *Joosz (Jooss)* in het Lexicon Nederlandse Beeldende kunstenaars van Scheen leverde een treffer op. Weldra begonnen de stukjes op hun plaats te vallen.

Jooss moet geboren zijn omstreeks 1772. Bij zijn huwelijk wordt vermeld dat hij afkomstig is uit *Wolfsfeld in Swaben* (afb. 2). Wellicht moeten we hier *Wolsfeld* lezen, dat ligt in Duitsland tegen de grens van Luxemburg. Bij zijn overlijden echter lezen we dat hij geboren zou zijn in Konstanz.

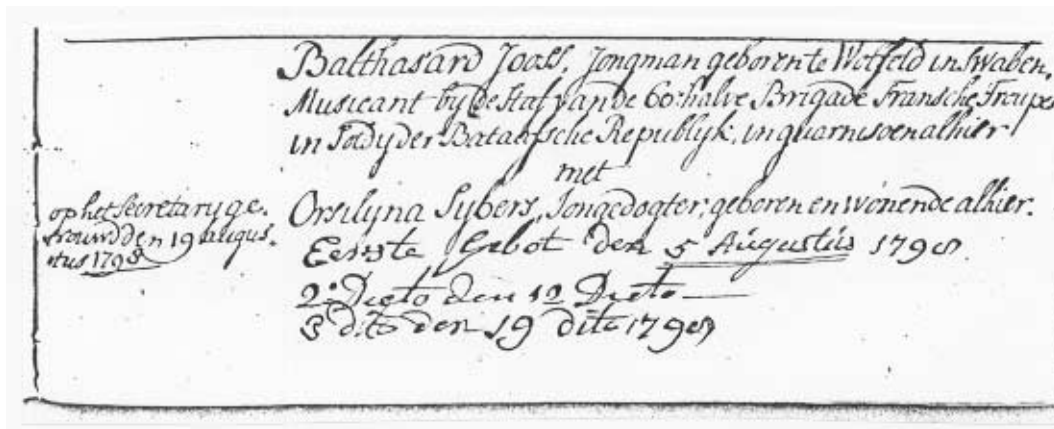
Hoe het ook zij, Jooss vestigde zich, waarschijnlijk in 1795 met de komst van de Fransen, in Brielle. De eerste vermelding van Jooss in de Brielse stukken dateert van 1796. In mei van dat jaar werden de overwinningen van de Franse legers in Italië en het Noorden gevierd. Overal waar Franse militairen waren gelegerd werden de

vrijheidsbomen versierd, werden toespraken gehouden en kanonschoten gelost. Voor die gelegenheid gaf het Brielse stadsbestuur opdracht aan 'de fransche' schilder Joosz om op een ovaal schild een afbeelding te schilderen, waarop de diverse overwinningen te lezen waren en een vierkant schild te beschilderen met ander inscripties. De schilden werden vervolgens aan de vrijheidsboom bevestigd. Overigens zal de toevoeging 'de fransche' waarschijnlijk verwijzen naar het feit dat Jooss in het Franse leger diende.

Afb. 1: gezicht op het Vrouwenhofje, de Groot- en Oude of Maarlandse kerk, op het feest van (de geboorte van) de koning van Rome*, 27 maart 1811. (aquarel 25x33 cm., Streekarchief Voorne-Putten en Rozenburg)

* Het betreft hier Napoleon Frans Karel Josef, de zoon van de keizer. Hij was een week eerder geboren en had van zijn vader de titel Koning van Rome gekregen.

Afb. 2: inschrijving in het huwelijksregister van Brielle (Streekarchief VPR; stadsarchief Brielle)

Ook uit andere bronnen weten we dat Jooss op dat moment in Brielle woonde. In het Historisch Museum berust een aquarel van zijn hand waarop een gezicht op de haven, gezien vanaf de Maas is vastgelegd. Het is gesigeneerd als Jooss 1796.

Jooss raakte in Brielle ingeburgerd. In april 1798 legde hij geloofsbelijdenis af in de Catharijnekkerk. In dat jaar was hij muzikant bij de staf van de 60e halve brigade Franse troepen, in soldij der Bataafse Republiek. In Brielle leerde hij Urselina Sijbers kennen, de dochter van Johannes Sijbers en Pieterella van Dijk. Op 19 augustus 1798, de dag nadat de bruid 25 jaar was geworden, trouwden zij en reeds op 30 april 1799 werd een zoon Georg geboren, vernoemd naar Balthasars vader. Op 28 november 1801 werd opnieuw een zoon geboren, deze werd vernoemd naar Urselina's vader Johannes.

De aquarellen

Hoewel Jooss dus ook als militair en muzikant vermeld wordt zullen wij hem echter vooral als tekenaar herinneren. En zo werd hij ook destijds al gewaardeerd en genoemd. Toen omstreeks 1804 in Hellevoetsluis het beroemde droogdok van Jan Blanken gestalte kreeg,

maakte Jooss een schitterende aquarel waarop de werkzaamheden van dat moment werden vastgelegd (afb. 3). In 1806 maakte hij er opnieuw een aquarel, nu van het oorlogsfregat *Euridice*, (afb. 4) dat op dat moment in het dok lag. Beide aquarellen worden bewaard in het Maritiem Museum *Prins Hendrik* in Rotterdam.

Afb. 3: gezicht der werkzaamheden van de groote sluis en dokwerken (aquarel, 52x73,5 cm., coll. Maritiem Museum 'Prins Hendrik', inv.nr. P 2450)

In 1810-'11 vervaardigde hij een aantal aquarellen van Brielle, waarbij telkens de St.Catharijne centraal stond. Hij schilderde de kerk gezien vanaf de zuidwal met op de voorgrond de weilanden die de stad toen nog kenmerkten (afb. 5); vanuit het westen met op de voorgrond een meestof en de Doelen en vanuit het noorden met op de voorgrond

het Vrouwenhofje. De eerste twee aquarellen zijn het trotse bezit van het Historisch Museum Den Briel, de laatste berust in het Streekarchief. Daar ligt nog een aquarel van zijn hand. Die is geschilderd in december 1810 en laat de korenmolen zien nadat deze in de nacht van 2 op 3 november uitgebrand is. Overigens hangt in het Legermuseum in Delft een schilderij waarop deze brand is vastgelegd. Dat werk is niet gesigneerd, maar de kans is groot dat het van de hand van 'onze' Jooss is.

*Afb. 4: de Euridice was het eerst schip dat gedokt werd in het nieuwe dok te Hel-
levoetsluis, 1806. (coll. Maritiem Museum 'Prins Hendrik', niv. nr. P 2451*

Afb. 5: gezicht op de Catharijnekerk vanaf de zuidwal (aquarel 72x93,5cm. coll. Historisch Museum Den Briel, inv.nr. 0381)

Signering

Jooss signeerde zijn werk met B:J:V:W: of B:Joosß V:W: waarbij de bruine of zwarte letters tegen de veelal donkere achtergrond snel wegvielen. De signering is daardoor vaak slecht leesbaar. Dat heeft in het verleden tot verschillende interpretaties geleid. Joosß werd aangezien voor de voornaam Joost. De letters V:W: werden heel begrijpelijk gelezen als Viffer ofwel Visser. Op een ander moment werd de schilder Van Wolpheze genoemd. De reden daarvan is niet bekend. Naar onze mening zal de afkorting als volgt moeten worden gelezen: **Balthasar Jooss Van Wolfeld**.

Een nieuwe carrière

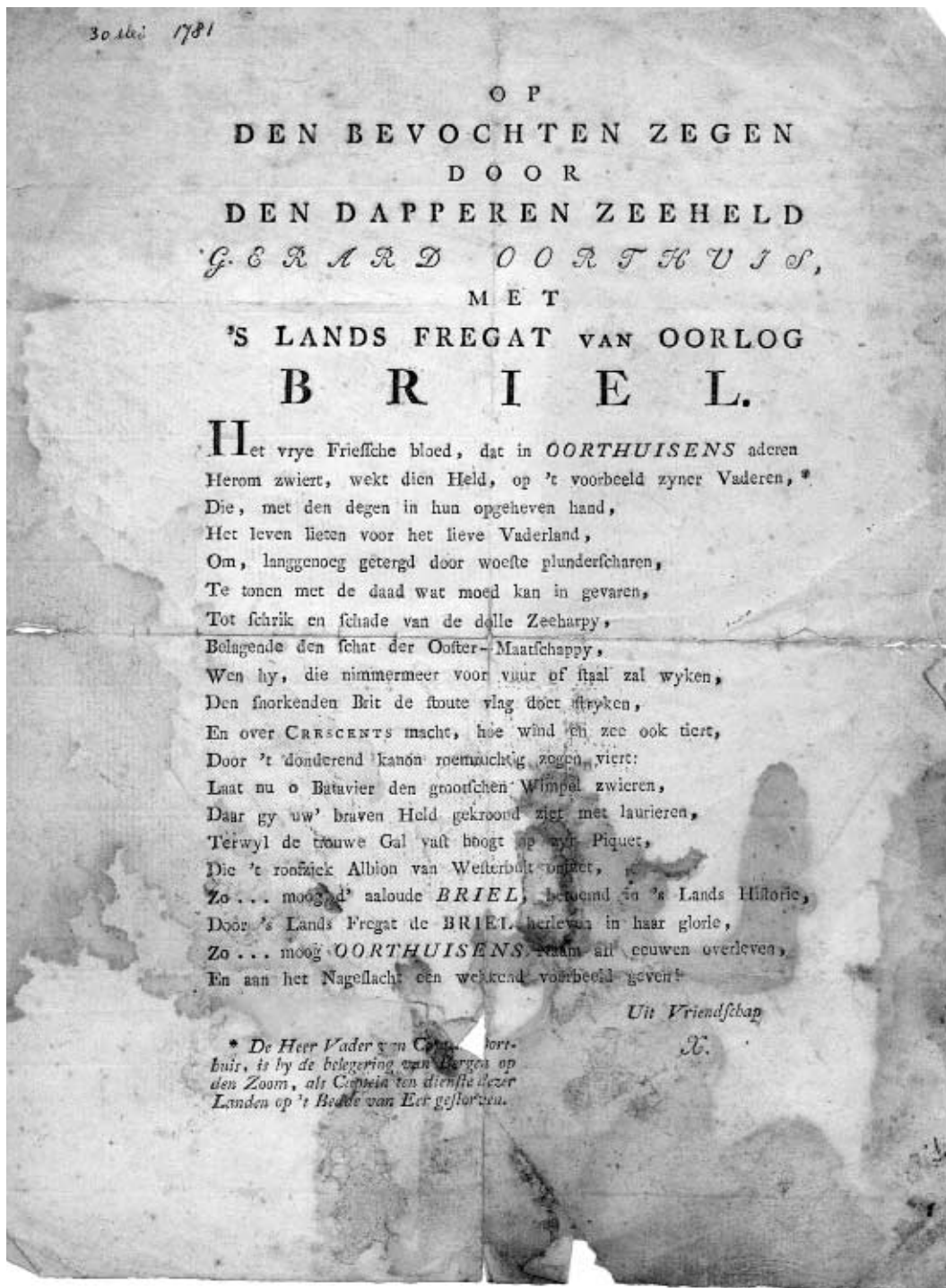
Het einde van de Franse Tijd betekende voor Jooss niet einde van zijn carrière. Integendeel, hij begon aan een heel nieuwe loopbaan, waarin zijn tekentalent (nog) meer tot zijn recht kwam. In 1815 werd hij benoemd tot tekenmeester aan de Artillerie- en Genieschool in Delft. In deze jaren schilderde hij ook andere onderwerpen: in 1825 zijn twee van zijn werken te zien op een expositie in Den Haag. Het ene is een kopie naar de stier van Potter, het andere een landschap. In het gemeentearchief van Delft ligt een vijftigtal tekeningen van zijn hand. Vanaf 1828 was hij leraar tekenen aan de Koninklijke Militaire Academie te Breda. Ook uit deze tijd is nog materiaal bewaard gebleven, zoals een schilderij uit omstreeks 1829 van de vestingwal van de stad. Waarschijnlijk verhuisde hij enkele jaren later weer naar Delft, daar overleed hij op 28 oktober 1834 op 62-jarige leeftijd. Zijn weduwe overleefde hem tien jaar; Urselina overleed op 14 oktober 1844 eveneens te Delft.

Georg volgde het voorbeeld van zijn vader en koos voor een militaire loopbaan. Sedert 1835 was hij tweede luitenant bij de staf der Genie. Daarnaast was hij echter etser, tekenaar en lithograaf. In 1845 overleed hij, nog geen 46 jaar oud, in Dinther.

* met dank aan drs.M.A. van Hattem, conservator van het Historisch Museum Den Briel voor zijn informatie en kritische opmerkingen.

Over de auteurs

L.W. Hordijk is streekarchivaris van Voorne-Putten en Rozenburg, drs. A.A. van der Houwen is adjunct-streekarchivaris.

Lofdicht op bevelvoerder Oorthuis en zijn fregat Briel, 1781 (coll. Streekarchief VPR)

Het fregat Briel en de slag bij kaap Santa Maria

J.G. Koning

Naar aanleiding van een artikel over de kapitein Melvill (Brielse Mare okt. 1999) wil ik hier enige informatie toevoegen over de daarin beschreven zeeslag. Ik hoop dat het een aanvulling is op het bekende.

De *Briel* onder Gerard Oorthuis en de *Castor* onder Pieter Melvill bevonden zich eind februari 1781 bij Livorno in een smaldeel onder commando van de schout-bij-nacht Jan Binkes, toen zij opdracht kregen naar de westkust van Spanje te gaan om een verwachte retourvloot van de VOC te begeleiden. Door omstandigheden kwamen zij in de vroege morgen van 29 mei ter hoogte van Gibraltar en zagen zij twee Engelse fregatten, de *Flora* en de *Crescent*. Met die twee fregatten kwamen zij de volgende dag in gevecht.

De Castor

De *Castor* en de *Flora* streden van half vijf tot even na zeven uur toen Melvill de vlag moest strijken. Van zijn bemanning van 230 man waren drie luitenants gewond, de commandant der mariniers en de 1e constapel gedood, dertig man gesneuveld of dodelijk verwond en veertig man zwaar gewond. De *Flora* nam Melvill en 70 man van de *Castor* aan boord en plaatste 80 eigen mensen en vier officieren op het schip.

De Engelsen besteedden twee dagen om de ergste schade aan boord van de schepen te herstellen en zetten daarna koers naar Engeland. Op 19 juni stuitten zij echter op twee Franse fregatten die de *Castor* en de *Crescent* veroverden. De schepen werden opgebracht in L'Orient, waarna de bemanning over land naar de Republiek terug reisde.

Prent van de gedenkpenning die naar aanleiding van de slag bij kaap Santa Maria werd geslagen, 1781 (coll. Streekarchief VPR)

De Briel

De *Crescent* staakte de strijd met de *Briel* na drie uur. De *Crescent* was zwaar gehavend: de bezaans- en grotmast waren voorover op het dek gevallen. Van de 200 opvarenden waren 27 mannen gedood en 65 gewond. Ook de *Briel* was niet ongeschonden uit de strijd gekomen. Er waren twaalf doden gevallen en 42 gewonden. De grote mast was zo zwaar beschadigd, dat deze een uur na het gevecht over boord viel. Bovendien waren de drie sloepen lek geschoten. Oorthuis, zelf aan zijn hand gewond geraakt, zag geen kans om zijn prijs, de *Crescent*, te bezetten en moest deze met lede ogen zien ontsnappen. De *Briel* viel op 2 juni de haven van Cadiz binnen.

De overwinning van Oorthuis werd in de Republiek enthousiast ontvangen. Er werden gedenkpenningen geslagen en lofdichten geschreven. In de collectie van het streekarchief bevinden zich enkele afbeeldingen die daarvan getuigen. Op één daarvan is ook de in het eerder genoemde artikel vermelde penning afgebeeld met de volledige tekst: VIS VI FORTITER REPULSA, wat betekent: geweld door dapperheid, met stout geweld, gekeerd.

Over de auteur

J.G. Koning woont sedert enkele jaren in Oudemirdum (Fr.), maar heeft in het verleden veel onderzoek gedaan in het gemeentearchief van Brielle en is als oud-Briellenaar nog zeer geïnteresseerd in de Brielse geschiedenis.

Jan Claesse, Een Brielse Watergeus

F. Vogels †

In de Brielsche Courant van 12 mei 1923 treffen wij het volgende verhaal aan van F. Vogels. De gegevens heeft de schrijver waarschijnlijk uit het rechterlijk archief van Oostende, waar Claesse na zijn gevangenneming werd verhoord. De tekst is enigszins gemoderiseerd (red.).

In 1549 werd in den Briel geboren Jan Claesse. Als jongen al had hij het beroep van zeeman gekozen, wat in die jaren bij de Hollanders zo in trek was. De tijden werden er anders niet beter op, de onrust in het land nam hand over hand toe. In 1567 kwam Alva in de Nederlanden met een Spaans leger en den Briel als voorname zeestad kreeg ook een bezetting.

Jan Claesse was niet op die vreemde heerschappij gesteld, zijn ouders waren bovendien overleden; waarom zou hij onder de druk der Spanjaarden in den Briel blijven wonen, te meer omdat hij nog vrijgezel was.

Hij verliet dus de stad en ging naar Vlieland, ver van de Spanjaarden, bij een vriend inwonen. Zijn beroep als matroos bleef hij geregeld uitoefenen, maar ook dit werd gevaarlijker, omdat de Watergeuzen op zee waren verschenen. Die namen iedere maand in aantal en macht toe en verhalen van hun plundertochten gingen in de zeedorpen van mond tot mond. Het duurde ook niet lang of het schip, waarop Jan Claesse voer, werd in mei 1571 door de Watergeuzen-kapitein Fokke Abels op zee genomen. In de regel werden de gevangenen over boord gegooid, *plompen* noemden de Watergeuzen dit. Ook een manier van bezuiniging, want het spaarde weer het eten der gevangenen uit. Jan Claesse maakte van de nood een deugd en nam dienst bij de Watergeuzen.

Het schip zeilde naar de Eems terug, waar verschillende schepen verenigd lagen. Onverwachts vielen echter de Spanjaarden onder admiraal Boschuyzen hen op 23 juni 1571, aan. De gehele vloot der Watergeuzen werd uit elkaar geslagen en Jan Claesse mocht blij zijn met een paar makkers in een klein bootje te kunnen ontvluchten. Met enige schepen die aan de nederlaag ontkomen waren, zeilde hij naar Engeland. Bij Dover werd de vloot door de nieuwe admiraal, Lumey van der Marck, weer in orde gemaakt. Jan Claesse werkte hard mee en droeg levensmiddelen en munitie aan boord der schepen.

Toen de vloot weer zeilree lag, nam hij dienst op *de Winthont* onder kapitein De Loy. Dit was een klein schip met 46 koppen bemanning onder wie veel Fransen en Oost-Friezen. Begin november 1571 zeilde men naar de Vlaamse kust met het plan om jacht te maken op de talrijke haringvaarders. De Watergeuzen enterden een buis van een Oostender visser. Eerst hadden ze de overhand, maar na een vinnig gevecht gelukte het de Oostenders om de Watergeuzen van hun schip te verjagen. Vier gevangenen bleven in hun handen over, onder wie ook Jan Claesse. Het viertal werd naar Oostende gebracht en daar aan de Spanjaarden overgeleverd.

Op 9 november 1571 werden de gevangenen verhoord en een paar dagen later op last van Alva opgehangen. Zie hier de geschiedenis van een Brielse jongen, die onder de Watergeuzen heeft gediend.

Uit de Streek

Tentoonstellingen

Historisch Museum Den Briel

Onder voorbehoud/titels zijn werktitels

Door Bos en Zee; t/m 14 mei

Een expositie voor kinderen; bezoek het bos van Ton Tellegen en de zee van kinderboekenschrijver Johan Been. Met begeleidend materiaal en rondleidingen voor het onderwijs. Samenwerking met de Kinder-Kunsthall (Rotterdam) en de Openbare Bibliotheek (Brielle).

Uit de grond gegraven: Archeologie op Voorne Putten

27 mei t/m 3 september 2000

Aan de hand van diverse locaties op Voorne-Putten wordt een beeld geschetst van de opgravingen in deze streek. Zo ontstaat ook een beeld van het leven op Voorne-Putten van de pré-historie tot en met de Middeleeuwen.

Han Krug: landschap op papier; 16 september t/m 29 december 2000

Han Krug is een graficus uit de twintigste eeuw die zeer vaardig was in onder meer uiteenlopende technieken als houtsnedes en waterverfschilderingen. Het museum beschikt over een serie landschappen van de Voornse kust rond 1950. Duidelijk is in dit werk het veranderende landschap te zien. Deze serie wordt voor de gelegenheid aangevuld met werk uit andere collecties. Een must voor de liefhebber van grafiek!

Opening afdeling 'regenten', vaste opstelling; najaar 2000

De eerste van de themawisselingen waarmee het museum blijvend zal worden vernieuwd. Het thema 'waterschap' zal worden vervangen door het thema 'regenten'.

Publicaties

W.R.J. Dierick, Het gilde van Sint Barbara in Den Briel (Bernisse 2000) (uitgave Stichting StreekhistorieVPR; 54 blz.).

Verkrijgbaar in het streekarchief VPR; prijs *f 12,50* (*donateurs f 10,-*)

In het archief van het gilde treffen we deze afbeelding aan: Sinte Barbara als metselaar.

Binnenkort verschijnt de 3e druk van de Brielse straatnamen, van J. Klok. In deze uitgave zijn voor het eerst ook de straten van Vierpolders en Zwartewaal opgenomen.

Index Brielse Mare

Door Els Laroy is een overzicht gemaakt van de inhoud van de eerste negen jaren van de Brielse Mare. Dit is verkrijgbaar op het streekarchief. Tevens is de index in te zien op Internet onder de volgende URL: <http://www.inter.NL.net/users/F.Keller/Tromp.html>

Onthulling raam met Davidsster

Onthulling van het raam met Davidsster bij de vroegere Brielse Synagoge aan de Turfkade; 7 maart 2000

Op dinsdag 7 maart werd aan de gevel van de vroegere Brielse Synagoge aan de Turfkade onder grote belangstelling door rabbijn Landau uit Bethlehem een raam met Davidsster onthuld. Sinds de oprichting van de Stichting 'Behoud Synagoge Brielle' was dit de eerste officiële handeling. Aanschaf van het raam was mogelijk geworden dankzij de 'startsubsidie' verkregen uit het jubileumproject van de 'Vrienden van het Historisch Museum Den Briel, namelijk de publicatie van het boek 'Matsewa' van Riet de Leeuw van Weenen - van der Hoek. De allerlaatste exemplaren van dit boek zijn thans nog te koop in het streekarchief VPR voor f 25,-.

Belangstellenden kunnen de Stichting 'Behoud Synagoge Brielle' ook steunen door de aankoop van een certificaat voor minimaal f 25,-. Het certificaat bestaat uit een brochure met een beknopte beschrijving van de synagoge en van de joodse gemeenschap in Brielle.

Het adres luidt als volgt:

Stichting Behoud Synagoge Brielle

Maarland N.Z. 41

3231 CG BRIELLE

Tel. (0181) 412571

Bank: 36 54 29 333

Giro: 1976005 t.n.v. St. Behoud Synagoge te Brielle

*Certificaat te verkrijgen
door storting van
minimaal f 25.- op
één van de boven
vermelde rekeningen*

The History of Brielle, New Jersey

Bij het streekarchief zijn nog enkele exemplaren te koop over de geschiedenis van onze 'zusterstad' Brielle N.J. gelegen aan de Atlantische Oceaan, ongeveer 100 km ten zuiden van New York. De 'Borough of Brielle' verkreeg de naam in 1881, toen een groep zakenlieden de streek tot ontwikkeling bracht. Een van de participanten vertelde zijn zakenvrienden dat de streek hem herinnerde aan de plaats Brielle, die hij eerder had bezocht.

De rijk geïllustreerde brochure van 80 pagina's kost f 10.-

Een apart cadeau: abonnement op de 'Brielse Mare'

Een cadeau-idee voor mensen met culturele belangstelling: een abonnement op de 'Brielse Mare', (gecombineerd met het lidmaatschap van de 'Vrienden van het Historisch Museum Den Briel'). Op bestelling ontvangt u een cadeaubon desgewenst met de naam van de ontvanger en van de schenker reeds voorgedrukt; tevens het meest recente exemplaar van de 'Brielse Mare'. Kosten: vanaf f 20,- (abonnement voor het lopende jaar, gecombineerd met persoonlijk lidmaatschap) dan wel f 30,- (abonnement voor het lopende jaar, gecombineerd met familie - lidmaatschap); elk aanvullend jaar f 20,- respectievelijk f 30,- extra. Bestellingen en inlichtingen bij de secretaris Els Laroy-Meeuse, tel. (0181) 41 36 35.

Cadeaubon

Voor: .....

Goed voor de 'Brielse Mare',

(met familie-lidmaatschap van de 'Vrienden van
het Historisch Museum Den Briel),

tot eind .....

Van: .....

Brielle, ...

Deze bon is tijdens de geldigheidsduur voor de bonen gemaakte persoon en voor zijn familie anders goed voor gratis toegang tot het Historisch Museum Den Briel

Aanmelding

Ondergetekende .....

Adres .....

Postcode ..... Plaats .....

meldt zich aan

voor het

- persoonlijk lidmaatschap
(contributie f 20.-)
- familielidmaatschap
(contributie f 30.-)

van de vereniging 'Vrienden van het Historisch Museum Den Briel'

Datum: ..... Handtekening .....

Verzendadres: Vrienden v/h Historisch Museum Den Briel
Secretariaat
Mevr. E.C. Laroy-Meeuse
Van Almondeweg 70, 3231 CS Brielle
Tel./fax 0181-413635

N.B. Na 1 juli is alleen nog de halve contributie verschuldigd; na 1 november wordt voor de resterende maanden geen contributie meer geheven. Voor de betaling van de contributie ontvangen de leden een acceptgirokaart.

Auteursinstructies

Historische artikelen over Brielle en de streek zijn welkom. Geadviseerd wordt vooroverleg met de hoofdredacteur, drs. A.A. van der Houwen, te plegen. Hij is bereikbaar tijdens kantooruren onder nummer (0181) 475154.

Aanlevering van de artikelen in computer-leesbare vorm, of tenminste met schrijfmachine geschreven, wordt op prijs gesteld.

De redactie behoudt zich het recht voor, in overleg met de auteur, artikelen in te korten of te wijzigen.

Advertentietarief

Een pagina per jaar (2 edities): f. 200.-

Copyright

Overname van artikelen uitsluitend met bronvermelding en na verkregen toestemming van de redactie.

Belangrijke telefoonnummers

Meldpunt Monumentenzorg: tijdens kantooruren:

(0181) 471111 (gemeente Brielle; mevrouw Angelique van Oers)

Meldpunt 'Cultureel Erfgoed': tijdens kantooruren van

dinsdag t/m vrijdag:

(0181) 475473 (Hist. Museum Den Briel; mevrouw Lenie van Steenbergen).

Internet-adressen:

Musea in Nederland:

<http://www.tribute.nl/hollandmuseums/nl/frame.html>

Streekinformatie: <http://www.vpri.com/main.htm>

Streekarchief: <http://www.vpri.com/streekarchief>

Ver. Vrienden van het Historisch Museum Den Briel:

<http://www.inter.NL.net/users/F.Keller/Tromp.html>